

Üniversite Öğrencilerinin İntihar Olasılıklarının İncelenmesi*

Examining the Suicide Probability among University Students

Elif EMİR ÖKSÜZ¹

Filiz BİLGE²

Hacettepe Üniversitesi

Öz

Araştırmada üniversite öğrencilerinin intihar olasılıklarını, sosyal problem çözme (SPÇ), kişilerarası öfke ve suçluluk-utanç değişkenlerinin yordayıp yordamadığını incelenmesi ve öğrencilerin yaş ve cinsiyetlerine göre intihar olasılıklarının saptanması amaçlanmıştır. Bu amaçla, 381 kadın, 260 erkek öğrenciden, Sosyal Problem Çözme Envanteri, İntihar Olasılığı, Kişilerarası Öfke ve Suçluluk-Utanç Ölçekleri kullanılarak veri toplanmıştır. Katılımcıların intihar olasılıkları, olumsuz benlik ve tükenme, hayata bağlılıktan kopma ve öfke düzeyleri, SPÇ ve kişilerarası öfke tarafından yordanmaktadır. Ayrıca, intihar olasılığını ve olumsuz benlik ve tükenmeyi en iyi yordayan SPÇ bileşeni, probleme olumsuz yönelim; kişilerarası öfke bileşeni ise intikam tepkileridir. Hayata bağlılıktan kopmanın yordanmasında, probleme olumlu yönelim; öfkenin yordanmasında da içtepisel dikkatsiz yaklaşımın etkisi en büyüktür. Hayata bağlılıktan kopmayı ve öfkeyi en iyi yordayan kişilerarası öfke bileşeni intikam tepkileridir. Öğrencilerin intihar olasılıkları, yaş ve cinsiyet açısından farklılaşmamaktadır.

Anahtar Sözcükler: intihar olasılığı, sosyal problem çözme, kişilerarası öfke, suçluluk, utanç, üniversite öğrencileri

Abstract

The aim of this study was to determine whether social problem solving (SPS), interpersonal anger and guilt-shame variables predict university students' suicide probability, and their suicide probability based on their age and gender. For this purpose, data were collected from 381 female, 260 male students via Social Problem Solving Inventory, Suicide Probability, Interpersonal Anger and Guilt and Shame Scales. Suicide probability, negative self and exhaustion, dissociation from devotion to life and anger degrees of participants were predicted by SPS and interpersonal anger. Moreover, the best predictors of suicide probability and negative self and exhaustion were negative orientation to problem component of SPS and vengeful reactions component of interpersonal anger. Positive orientation to problem had the greatest effect on predicting dissociation from devotion to life, and impulsive/carelessness style had the highest effect on predicting anger. The best predictor of dissociation from devotion to life and anger was the vengeful reactions component of interpersonal anger. Suicide probability among participants did not differ between age and gender.

Keywords: suicide probability, social problem solving, interpersonal anger, guilt, shame, university students

* Bu çalışma Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı için hazırlanan yüksek lisans tezinin özeti niteliğindedir. Ayrıca bu çalışmada yer alan bulguların bir kısmı 12. Avrupa Psikoloji Kongresi'nde poster bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Psikolojik Danışma ve Rehberlik programı doktora öğrencisi, HÜ Eğitim Fakültesi EBB PDR Anabilim Dalı, filerime@gmail.com

² Prof. Dr., HÜ Eğitim Fakültesi EBB PDR Anabilim Dalı, fbilge@hacettepe.edu.tr

Summary

Purpose

Suicide is the cause of one million deaths every year, and its severity is rapidly increasing. The World Health Organization (WHO, 2013) determined the current suicide rate among general population all over the world as 16 in 100.000. Although suicide rate in Turkey, 3.62 in 100.000 (The National Statistics Institute- TÜİK-, 2011), is below the average, it is still an important issue in Turkey. The importance of suicide problem in Turkey can be inferred from the rise of suicide rate from 1.48 (Altındağ, Sır and Özkan, 2001) to 3.62 between 1974 and 2011.

Like the general population in the world, suicide is a very important issue particularly among young people in Turkey (TÜİK, 2011; WHO, 2013). University students, who have to cope with developmental and personal problems, are an ideal group for suicide studies because of their age and diverse psycho-social circumstances (Özgüven, 1992). Therefore, the aims of this research are to determine whether social problem solving, interpersonal anger and guilt-shame variables predict students' suicide probabilities, and to determine their suicide probabilities based on their age and gender.

In order to understand the presented research better, contributing variables must be explained. suicide Probability is defined as probability of deliberately performing a behavior which can result in fatality, or intentionally not performing a behavior which is required for sustaining the life (Eskin, 2003). Suicide probability has three components: Negative self and exhaustion, dissociation from devotion to life, and anger. Social Problem Solving is a purpose directed cognitive-behavioral process, oriented to find effective solutions for daily life problems. It comprised of five components: Negative Orientation to Problem, Positive Orientation to Problem, Rational Problem Solving Style, Impulsive-Carelessness Style and Avoidance Style (D'Zurilla, Nezu and Maydeu-Olivares, 2004). Interpersonal Anger is a concept associated with experiencing anger which includes revenge responses, passive-aggressive responses, introverted responses and neglectful responses (Balkaya and Şahin (2003). There are some issues when conceptualizing guilt and shame emotions. Weiner (1985), who claims that these two emotions are different, defines guilt as an emotion which surfaces when one person fails to accomplish missions, and responsibilities which are in his/her control. If the error or the failure which disturbs individual results from reasons that cannot be controlled with individual's effort, felt emotion is shame (as cited in Dost & Yağmurlu, 2006).

To conduct this descriptive study, data from 381 female, 260 male total 641 students, ages range between 18 and 28 were collected via Suicide Probability Scale, revised form of Social Problem Solving Inventory, Interpersonal Anger Scale and Guilt and Shame Scale. All of the scales were reliable, valid and adapted to Turkish. Besides, Cronbach alpha values of all scales were calculated in this research and found quite high for university students.

Results

It can be said that, suicide probability, negative self and exhaustion, dissociation from devotion to life and anger degrees of students were significantly predicted by social problem solving [$R^2 = .28$, $F(5, 635) = 49.7$; $R^2 = .23$, $F(5, 635) = 38.49$; $R^2 = .23$, $F(5, 635) = 37.10$; $R^2 = .28$, $F(5, 635) = 28.13$, $p < .05$], and to a lesser extent interpersonal anger [$\Delta R^2 = .10$, $\Delta F(4, 631) = 24.60$; $\Delta R^2 = .06$, $\Delta F(4, 631) = 13.51$; $\Delta R^2 = .05$, $\Delta F(4, 631) = 9.85$; $\Delta R^2 = .22$, $\Delta F(4, 631) = 57.35$, $p < .05$]. On the other hand, guilt and shame had no significant effect on predicting dependent variables.

Moreover, the best social problem solving component predicting suicide probability and negative self and exhaustion was negative orientation to problem [$t(635) = -6.41$; $t(635) = -6.41$, $p < .05$], and interpersonal anger component was vengeful reactions [$t(631) = 9.42$; $t(631) = 6.47$, $p < .05$]. It was determined that positive orientation to problem had the greatest effect on predicting dissociation from devotion to life [$t(635) = -4.36$, $p < .05$], and impulsive/carelessness style had the greatest effect on predicting anger [$t(635) = -5.65$, $p < .05$]. The best interpersonal anger component predicting dissociation from devotion to life [$t(631) = 5.97$, $p < .05$] and anger [$t(631) = 12.31$, $p < .05$] was again vengeful reactions.

Multivariate variance analyze and correlation values, conducted to determine whether suicide probability of students change according to gender and age, showed that suicide probability did not vary based on these qualities.

Discussion

Findings regarding contributing factors of suicide probability and its components are consistent with previous literature; however, unlike previous literature, a significant relation between age and suicide probability and its components was not found in this study. That is explained with narrow age range. Additionally, Results show that there is no significant difference between suicide probabilities of male and female students. This is parallel with some previous research in which the possible cause of the situation is explained by similarity of life experience, shared environment, and stress factors of university students.

Conclusion

This study revealed that low social problem solving skills and high interpersonal anger level may increase suicide probability among university students. Additionally, suggestions to prevent suicide are made by using the results of this study. Psycho-educational programs can be designed to decrease suicide probability via improving social problem solving skills and practicing anger expression in interpersonal settings.

Giriş

Her yıl yaklaşık bir milyon kişinin hayatını kaybetmesine neden olan intihar, (Dünya Sağlık Örgütü- DSÖ-, 2013) gün geçtikçe önemi artan bir problemdir. Dünya genelinde genel nüfusun yıllık intihar oranı yüz binde 16 olup, bunun son 45 yılda %60 arttığı rapor edilmiştir. Bu oran ortalama her 40 saniyede intihar sonucu gerçekleşen bir ölüm anlamına gelmektedir (DSÖ, 2013). Türkiye'deki intihar oranı ise yüz binde 3.62' dir (Türkiye İstatistik Kurumu -TÜİK-, 2011). Bu verilere dayanarak, intiharın Türkiye için ciddi bir problem olmadığını ileri sürmek doğru değildir. Türkiye'de 1974 yılında yüz binde 1.48 (Altındağ, Sır ve Özkan, 2001) olan intihar oranı 2011 yılında 3.62'ye yükselmiştir. İntihar oranının giderek yükselmesi, psikoloji, psikolojik danışma ve diğer ilgili alanlarda çalışan meslek elemanlarının yapması gereken önleyici çalışmaların önemini artırmaktadır.

Ayrıca, intihar nedeniyle yaşamını yitirenlerin yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında, dünya genelindeki verilere (DSÖ, 2013; Range ve ark., 1997) paralel biçimde Türkiye'de de en yüksek değerlerin genç nüfusa ait olduğu görülmektedir (Bağlı, 2004; Durak-Batıgün, 2002 ve 2005; TÜİK, 2011). TÜİK (2011) verileri 15-34 yaş aralığındaki bireylerde intihar davranışlarının görülme sıklığının en yüksek olduğuna işaret etmektedir. Çoğunluğu bu yaş grubuna dahil olan üniversiteli gençlerin de kendi kimliğini bulma, toplum değerlerine uyum sağlama ve sosyal olgunluğa erişme durumunda oldukları ve bunu kaygı ve stresin yoğun olduğu bir ortamda gerçekleştirmeye çalıştıkları (Özgüven, 1992) dikkate alındığında, üniversite öğrencileri için riskin yüksek olabileceği açıktır. İntihar davranışının cinsiyetler açısından ele alınması ise oldukça yaygın bir durumdur (Davison ve Neale, 2004; DSÖ, 2013; D'Zurilla, Chang, Nottingham ve Faccini, 1998; Paracıkoğlu, Sayıl ve Özgüven, 2004; Shneidman, Farberow ve Litman, 1970; TÜİK, 2011; Tüzün, 1997; Zeyrek, Gençöz, Bergman ve Lester, 2009). Bu bulguların bir kısmı erkeklerin daha çok tamamlanmış intihar davranışı sergilediğini, kadınların ise daha çok intihar girişiminde bulunduğunu belirtmektedir (Davison ve Neale, 2004; DSÖ, 2013; Shneidman, Farberow ve Litman, 1970; TÜİK, 2011).

İntihar davranışı, oldukça genel bir kavram olup Eskin'e (2003) göre üç ana davranışı içermektedir: Tamamlanmış intiharlar, intihar girişimleri ve intihar düşünceleri. İntihar olasılığı ise ölümle sonuçlanabilecek bir davranışın kişi tarafından isteyerek yapılması veya yaşamı sürdürmek için gerekli bir başka davranışın kasıtlı olarak yapılmaması ihtimalidir.

İntihar psikolojik, sosyolojik, biyolojik, kültürel ve çevresel bileşenleri olduğu için çok yönlü araştırılması gereken karmaşık bir olgudur (DSÖ, 2013). İntiharın çok yönlü ele alınmasında, genelde problem çözme özelde ise sosyal problem çözme önemli bir başlangıç sayılabilir. D'Zurilla ve

Goldfried (1971) tarafından geliştirilen Sosyal Problem Çözme (SPÇ) Modeli'nde, sosyal problem çözme becerisi bütün bir yapı değil, çok boyutlu bir yapıdır. D'Zurilla ve Nezu (1990) tarafından gözden geçirilip genişletilen modelde de, SPÇ becerisi iki genel kısmen bağımsız parçadan oluşmaktadır: (a) probleme yönelim ve (b) problem-çözme becerileri (Akt., Maydeu-Olivares ve D'Zurilla, 1996). Probleme yönelim, probleme olumlu yönelim (POY) ve probleme olumsuz yönelim (POSY) olmak üzere iki boyuttan oluşurken; problem çözme yaklaşımları ise akılcı problem çözme (APÇ), içtepisel-dikkatsiz yaklaşım (İDY) ve kaçınan yaklaşım (KY) olarak ele alınmaktadır. POY ve APÇ uyumlu fonksiyonlar ve psikolojik sağlıklılıkla ilgili olduğu bulunan yapıcı boyutlarken; POSY, İDY ve KY, uyumsuzluk ve psikopatolojiler ile ilişkili olduğu bulunan fonksiyonel olmayan boyutlardır (D'Zurilla, Nezu ve Maydeu-Olivares, 2004).

SPÇ değişkenine ek olarak, öfkenin intihar ile birlikte ele alınması, oldukça önemlidir. Öfke, doyurulmamış isteklere, istenmeyen sonuçlara ve karşılanmayan beklentilere verilen doğal ve evrensel bir duygusal tepkidir (Soykan, 2003). Engellenme başta olmak üzere (Bilge, 1996), önemsenmeme, aşağılanma, keyfi bir tutumla karşılaşma ve saldırıya uğrama öfkenin başlıca nedenleri arasında sayılabilir (Baltaş ve Baltaş, 1997). Öfkenin nedenleri kadar, öfke nesnesinin ne olduğu da önemlidir. Öfke başlıca üç objeye yönelebilir: (1) kişinin kendisi, (2) diğerleri ve (3) karşılaşılan olumsuzluklar yani içinde yaşanılan dünyadır (Soykan, 2003). Öfkenin kişinin kendisine ya da diğerlerine yönelmesi, bu duygunun kişilerarası bağlamda ele alınmasını gerektirmektedir. Kişilerarası öfke kavramı Balkaya ve Şahin (2003) tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Öfke Ölçeği'nin bir alt boyutu ile gündeme gelmiştir. Bu kavram, öfke duygusunun kişilerarası boyutta nasıl yaşandığına dair bilgileri içermektedir. Bireylerin öfke duygularını ifade edip etmedikleri ve ifade tarzları bu kavramın kapsamına girmektedir. Kişilerarası öfkenin bileşenleri olan intikam tepkileri (İT), pasif-agresif tepkiler (PAT), içe dönük tepkiler (İDT) ve umursamaz tepkiler (UT) öfkenin ifadesi hakkında bilgiler vermektedir (Balkaya ve Şahin, 2003).

İntihar ile ilişkilendirebilmek için öncelikle suçluluk ve utanç duygularının birbirinden ayrıştırılması gerekmektedir. Bunun için Weiner (1985) tarafından yapılan ayırım dikkate alınabilir. Bu ayırımda suçluluk ve utanç duyguları bir davranışın sonuçlarının birey tarafından kontrol edilip edilememesine göre ayrıştırılmıştır. Buna göre, eğer kişide rahatsızlık uyandıran hata ya da başarısızlık, çaba göstermemenin bir sonucu ise, bu suçluluk duygusunu doğurur; fakat başarısızlık bireyin (örneğin yeteneksizlik gibi) kendinde var olan ve çaba ile değiştirilemeyecek sebeplerden kaynaklanıyorsa, hissedilen duygu utançtır (Akt., Dost ve Yağmurlu, 2006). Bir başka deyişle, bireysel kontrolün söz konusu olduğu durumlarda suçluluk, bireysel kontrolün mümkün olmadığı durumlarda ise utanç yaşanmaktadır. Tangney ve Dearing'e (2004) göre ise bu iki duyguda da duygulanım olumsuz; ancak duygulanımın kaynağı farklıdır. Suçluluk yaşayan kişi belli bir davranışı nedeniyle pişmanlık içindedir ve bu pişmanlık bireyi çoğunlukla hatasını telafi etmeye yönlendirir. Fakat utancın kişiye yaşattığı sıkıntı çok daha yoğundur. Utanç bireyin özyeterlik ve özdeğer algısına açık tehdit içeren yoğun acı veren bir deneyimdir. Bu duygunun yaşanmasında benliğin tümü olumsuz biçimde algılanmaktadır (Tangney, Wagner, Fletcher ve Gramzow, 1992). Bu nedenle, Tangney, Wagner ve Hill-Barlow (1996), utanç yaşayan bireylerde hem aktif saldırgan tepkilerin hem de pasif tepkilerin ortaya çıkabileceğini belirtmişlerdir.

İntiharı açıklamaya yönelik pek çok araştırmada, yukarıda sözü edilen değişkenler farklı kombinasyonlarla ele alınmışlardır. İntihar girişimi olan 61 psikiyatri hastası, intihar girişimi olmayan 100 psikiyatri hastası ve 283 üniversite öğrencisi ile yürütülen bir çalışmada, (D'Zurilla, Chang, Nottingham ve Faccini, 1998) SPÇ becerisinin intihar riskini farklı düzeylerde yordadığı görülmüştür. İntihar riski SPÇ tarafından en iyi yordanan grup intihar girişimi bulunan hastalardır. Bu grubu sırasıyla üniversite öğrencileri ve intihar girişimi bulunmayan hastalar takip etmektedir. Bir başka çalışmada da benzer biçimde, intihar girişim öyküsünden bağımsız olarak, SPÇ ve yaşam stresi değişkenlerinin, intihar düşüncesi üzerinde etkili olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, stres ve intihar düşüncesi arasındaki ilişkiyi anlamada nedensel bir mekanizma olarak SPÇ becerisinin etkili olduğunu destekleyen bulgular elde edilmiştir. Artan yaşam stresinin SPÇ becerilerini zayıflattığı ve intihar girişim öyküsünden bağımsız olarak intihar düşüncelerini arttırdığı ortaya konmuştur (Chang, 2002).

İntihar olasılığı ve öfke/ saldırganlığın birlikte ele alındığı araştırmalarda, sıklıkla problem çözme değişkenine de rastlanmaktadır. Durak-Batıgün (2002) tarafından yapılan araştırmada yaşları 13 ile 62 arasında değişen 619 kişiden toplanan veriler, dikkatleri intihar riskinin yüksek olduğu genç yaş grubuna çekmektedir. Bulgulara göre, 13-24 yaş grubunun problem çözme becerileri düşük, öfke/saldırganlık ve dürtüsellik düzeyleri ise yüksektir. Bu durumda, intiharı ilk çözüm yolu olarak akla getirme eğilimi ve intihar olasılığı da yüksektir. Yaşları 20 ile 33 arasında değişen 792 erkek ile yapılan benzer bir araştırmada, aynı anda hem yüksek düzeyde öfkeli ve dürtüsel olup, hem de problem çözme becerilerinde kendini yetersiz algılayanların, intihar olasılığı açısından risk taşıdığına ilişkin önerilen modelin geçerli olabileceği saptanmıştır (Hisli-Şahin, Onur ve Basım, 2008). Ayrıca, 13-24 yaşları arasında bulunan gençler, problem çözme becerileri açısından kendilerini yetersiz algıladıklarında, haksızlığa uğrama ve eleştirilme gibi olaylar ile karşı karşıya kaldıklarında, kendilerini engellenmiş hissedip öfkelenmektedirler. Bu yaş grubundaki gençler aynı zamanda daha da fazla dürtüsel olduklarında, stresli durumlar karşısında intiharı bir çözüm yolu olarak akıllarına daha sık getirebilirler ve intihar olasılıkları artabilir (Hisli-Şahin ve Durak-Batıgün, 2009).

Yaş ortalamaları 21.9 olan 38 erkek ve 78 kadın ile yapılan bir başka çalışmada ise depresyon, suçluluk, utanç ve intihar arasındaki ilişki incelenmiştir. Utanç duygusu şu anki intihar düşünceleri ile ilişkiliyken; suçluluk duygusunun şu anki intihar düşünceleri ile ilişkisinin olmadığı görülmüştür (Lester, 1998). Tangney, Wagner, Fletcher ve Gramzow (1992) suçluluk, utanç, öfke ve düşmanlığın birbirleriyle ilişkili olduğunu göstermiştir. Utanç, öfkelenme, kızgınlık, şüphencilik, diğerlerini suçlama ve dolaylı düşmanlıkla pozitif yönde ilişkiliyken; suçluluk ise diğerlerini suçlamayla, bazı öfke, kızgınlık ve düşmanlık değerleriyle negatif yönde ilişkilidir. Bir başka çalışmada da utanca yatkınlığın öfkeye yönelik (kötü niyet, doğrudan dolaylı veya yer değiştirmiş saldırganlık, kendine yönelik düşmanlık gibi) uyumsuz tepkilerle ilişkili olduğu gösterilmiştir (Tangney, Wagner ve Hill-Barlow, 1996).

Bunlara ek olarak, SPÇ ve öfke/saldırganlık arasındaki ilişkiyi ortaya koyan 205 üniversite öğrencisiyle yürütülen araştırma bulguları (D'Zurilla, Chang, Nottingham ve Faccini, 1998), SPÇ'nin alt boyutlarının saldırganlık alt boyutlarından öfke, düşmanlık ve fiziksel saldırganlıkla ilişkili olduğunu göstermiştir. Lise öğrencileri ile yürütülen başka bir çalışmada ise (n= 825), öğrencilerin öfke ve fiziksel saldırganlıklarıyla, cinsiyetin, İDY, POSY ve APÇ puanlarının ilişkili olduğu belirlenmiştir (Temel, 2008).

İntihar davranışı psikiyatrik tanı almış bireylere özgü bir davranış değildir ve ayırt etmeksizin toplumun her kesiminde farklı sıklıklarda da olsa görülebilmektedir (Ersoy, 2008). İntihar davranışı ile ilişkili risk faktörleri belirlenerek önleme çalışmalarına katkıda bulunmak amacıyla, intihar girişimleri açısından riskin oldukça yüksek olduğu, tamamı üniversite öğrencilerinden oluşan genç yetişkinlerin intihar olasılıkları temel inceleme konusu olarak seçilmiştir. Bu araştırma için iki temel amaç belirlenmiştir. Bunlar; "üniversite öğrencilerinin intihar olasılıklarını sosyal problem çözme, kişilerarası öfke ve suçluluk-utanç değişkenlerinin yordayıp yordamadığının ortaya konması ve üniversite öğrencilerinin yaş ve cinsiyetlerine göre intihar olasılıklarının araştırılması"dır.

Yöntem

Katılımcılar

Betimleyici nitelikteki bu araştırmada, Hacettepe Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde öğrenimlerine devam eden öğrenciler arasından ulaşılabilen ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan 647 öğrenciden veri toplanmıştır. Katılımcıların 386'sı (%59.7) kadın, 261'i (%40.3) ise erkektir. Veri toplanan bireylerin yaş ortalaması 21.37 (Ss=1.44, Ranj=18-28)'dir.

Veri Toplama Araçları

İntihar Olasılığı Ölçeği (İOÖ). Kull ve Gill (1988) tarafından, 14 yaş ve üzeri bireylerde intihar riskini değerlendirmek üzere geliştirilmiş, 1-4 arası Likert tipi puanlanan, 36 maddelik kendini bildirim tarzı, güvenilirlik ve geçerliği sağlanmış bir ölçektir (Akt., Tüzün, 1997). Ölçeğin bu çalışmada kullanılan formu (Şahin ve Durak-Batıgün, 2000), toplam varyansın %51.9'unu açıklayan Olumsuz

Benlik ve Tükenme (OBT), Hayata Bağlılıktan Kopma (HBK) ve Öfke (Ö) adında üç faktörden oluşmaktadır. Türkçe formunun güvenilirlik ve geçerliği sağlanmış olan İÖÖ'nin bu araştırmadaki Cronbach alfa katsayıları OBT için .83, HBK için .63 ve Öfke için de .67 olarak hesaplanmıştır.

Sosyal Problem Çözme Envanteri (SPÇE). Ölçek, D'Zurilla ve Nezu (1990) tarafından geliştirilmiş ve Maydeu-Olivares ve D'Zurilla (1996) tarafından yeniden gözden geçirilmiştir. SPÇE 13 yaş ve üstü bireylerin sosyal problem çözme becerilerini saptamada kullanılan 52 maddelik kendini bildirim türü bir ölçme aracıdır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmaları (Dora, 2003) kapsamında 9 madde envanterden çıkartılmıştır. Güvenirlik ve geçerlik çalışmaları yapılan SPÇE-R, üniversite öğrencileri için kullanılabilir 43 maddelik bir ölçek halini almıştır (Dora, 2003). Bu araştırmada, Cronbach alfa katsayıları POY .64, POSY .89, APÇ .92, KY .91 ve İDY .71 olarak hesaplanmıştır. SPÇE-R'nin tamamına ait Cronbach alfa değeri ise .77'dir.

Kişilerarası Öfke Ölçeği (KÖÖ). Çok Boyutlu Öfke Ölçeği (ÇBÖÖ), Türk insanının öfke konusundaki duygu, düşünce ve tutumlarını ölçmek amacıyla Balkaya ve Şahin tarafından (2003) geliştirilmiştir. ÇBÖÖ, yalnızca öfkeyle ilişkili belirtileri değil, kişide öfke yaratan durumları ve kişileri, öfkeyle ilişkili düşünceleri ve davranışları da beşli Likert tipinde hazırlanmış, beş alt boyutta toplanmış 158 madde ile değerlendiren bir ölçektir. Kişilerarası Öfke boyutu, "Sizi öfkelendiren bir insan karşısında aşağıdaki davranışları ne sıklıkla gösterirsiniz?" sorusu için 47 madde ile değerlendirme yapan bir boyuttur. Güvenirlik ve geçerlik çalışmaları Balkaya ve Şahin (2003) tarafından tamamlanan ölçeğin bu araştırma dahilindeki Kişilerarası Öfke Boyutu güvenilirlik değerleri; İT .92, PAT .75, İDT .70 ve UT .90 olarak hesaplanmıştır. Kişilerarası Öfke Boyutu'nun toplam güvenilirlik katsayısı ise .90'dır.

Suçluluk- Utanç Ölçeği (SUTÖ). Bu ölçek çeşitli durumlarda yaşanan ve depresyonla ilişkili olduğu ileri sürülen suçluluk ve utanç duygularına ilişkin veri sağlamaktadır. Ölçek Şahin ve Şahin (1992) tarafından geliştirilmiş 24 maddelik güvenilir ve geçerli bir ölçektir (Akt., Savaşır ve Şahin 1997). Bu araştırmada Suçluluk alt ölçeğinin Cronbach alfa değeri .87 ve Utanç alt ölçeğinin değeri .84 olarak bulunmuştur. Suçluluk- Utanç Ölçeği'nin toplam güvenilirlik katsayısı ise .89 olarak hesaplanmıştır.

İşlem

Araştırma için gerekli etik kurul izni alındıktan sonra, veri toplama araçları bir araya getirilerek, Bilgilendirilmiş Onam Formu'nu da içeren uygulama materyali hazırlanmıştır. Araştırmacı tarafından sınıf ortamında toplanan veriler SPSS (Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı) 15.0 kullanılarak çözümlenmiştir. Veriler arasında analiz sonuçlarını etkileyebilecek uç değerler Mahalanobis, Cook's ve Leverage uzaklıkları ile z-puanlarına bakılarak tespit edilmiştir. Buna göre 6 kişi araştırma kapsamından çıkartılarak diğer tüm analizler 641 veri ile yapılmıştır. Veriler korelasyon, çok değişkenli varyans ve dört ayrı hiyerarşik regresyon analizlerine tabi tutulmuştur.

Bulgular

İntihar Olasılığı Ölçeği toplam puanları için yapılan hiyerarşik regresyona ilişkin sonuçlar Tablo 1’de görülmektedir. Analize ilk basamakta eklenen SPÇ bileşenlerinin İntihar Olasılığı için istatistiksel olarak anlamlı yordayıcılar olduğu görülmektedir. Tüm SPÇ bileşenleri İntihar Olasılığı’ndaki varyansın %28’ini açıklamaktadır, $\Delta R^2=.28$, $\Delta F(5,635) = 49.7$, $p<.05$. SPÇ bileşenleri arasında POY [$t(635)=-3.22$, $p<.05$], POSY [$t(635)=-6.41$, $p<.05$], KY [$t(635)=-2.54$, $p<.05$], İDY [$t(635)=-3.77$, $p<.05$] değişkenlerinin öğrencilerin intihar olasılıklarını istatistiksel olarak anlamlı derecede yordadığı görülmüştür. POY tek başına İntihar Olasılığı’ndaki varyansın %1.2’sini açıklarken, POSY %5’ini, KY yaklaşık %1’ini ve İDY yaklaşık %2’sini açıklamaktadır. İntihar Olasılığını yordama gücü bakımından en etkili değişkenin POSY olduğu görülmektedir.

Tablo 1.

İntihar Olasılığını Yordayan Değişkenler için Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	B	SH B	β	t	Kısmi r	ΔR^2	ΔF
Basamak 1						.28	49.7*
Sabit	101.58	2.56					
Probleme Olumlu Yönelim	-2.57	.79	-.14	-3.22*	-.11		
Probleme Olumsuz Yönelim	-5.22	.82	-.29	-6.41*	-.22		
Akılcı Problem Çözme	-.33	.98	-.01	-.34	-.01		
Kaçıngan Yaklaşım	-1.69	.67	-.11	-2.54*	-.09		
İçtepesel Dikkatsiz Yaklaşım	-2.82	.75	-.15	-3.77*	-.13		
Basamak 2						.10	24.60*
Sabit	78.86	4.30					
İntikam Tepkileri	.34	.04	.41	9.42*	.29		
Pasif Agresif Tepkiler	-.41	.09	-.18	-4.28*	-.13		
İçedönük Tepkiler	.25	.08	.10	2.91*	.09		
Umursamaz Tepkiler	.05	.15	.01	.358	.01		
Basamak 3						.01	3.05
Sabit	85.36	5.03					
Suçluluk	-.12	.07	-.07	-1.72	-.05		
Utanç	-.05	.06	-.03	-.79	-.03		

* $p<.05$

İkinci basamakta SPÇ değişkeni kontrol edilerek, Kişilerarası Öfke değişkenleri eklenmiş ve İntihar Olasılığı’ndaki varyansın %10 daha fazla açıklandığı görülmüştür, $\Delta R^2=.10$, $\Delta F(4,631) = 24.60$, $p<.05$. Kişilerarası Öfke değişkenleri içinde İT [$t(631)=9.42$, $p<.05$], PAT [$t(631)=-4.28$, $p<.05$] ve İDT [$t(631)=2.91$, $p<.05$] bileşenleri İntihar Olasılığı’nı yordamada istatistiksel olarak anlamlıdır. İT tek başına intihar olasılığındaki varyansın %8’ini açıklarken PAT %2’sini ve İDT yaklaşık %1’ini açıklamaktadır. Kişilerarası Öfke değişkenleri arasında İntihar Olasılığını yordama gücü bakımından en etkili değişkenin İntikam Tepkileri olduğu ortaya çıkmıştır.

Üçüncü basamakta SPÇ ve Kişilerarası Öfke değişkenleri kontrol edildiğinde, eklenen Suçluluk- Utanç değişkenlerinin İntihar Olasılığı'nın yordanmasına anlamlı bir katkı yapmadığı görülmüştür, $\Delta R^2=.01$, $\Delta F(2,629)=3.05$, $p>.05$.

Hiyerarşik regresyon analizleri, İÖÖ'nün üç alt boyutu için de aynı sırayla ayrı ayrı yapılmıştır. Olumsuz benlik ve Tükenme alt boyutuna ait regresyon sonuçlarına göre, SPÇ bileşenlerinin birlikte OBTVaryansının %23'ünü açıkladığı görülmüştür, $\Delta R^2=.23$, $\Delta F(5,635)=38.49$, $p<.05$. POSY bileşeninin OBTVariyonunu en iyi yordayan Sosyal Problem Çözme bileşeni olduğu [$t(635)=-6.41$, $p<.05$] ve varyansın %5'ini açıkladığı görülmüştür.

Kişilerarası Öfke değişkenlerinin eklenmesiyle, OBTVaryansının %6 daha fazla açıklandığı bulunmuştur, $\Delta R^2=.06$, $\Delta F(4,631)=13.51$, $p<.05$. Kişilerarası Öfke Değişkenleri arasında OBTV düzeyini en iyi yordayan değişkenin İT olduğu [$t(631) =6.47$, $p<.05$] ve tek başına varyansın %5'ini açıkladığı gözlenmiştir. Suçluluk- Utanç değişkenleri ise OBTV düzeyinin yordanmasına istatistiksel olarak anlamlı bir katkı sağlamamıştır, $\Delta R^2=.01$, $\Delta F(2,629)=2.98$, $p>.05$.

Hayata Bağlılıktan Kopma değişkenine ilişkin hiyerarşik regresyon bulgularına göre, SPÇ bileşenleri HBKVaryansının %23'ünü açıklamaktadır, $\Delta R^2=.23$, $\Delta F(5,635)=37.10$, $p<.05$. HBK'yi yordama gücü bakımından en etkili SPÇ bileşeninin POY olduğu [$t(635)=-4.36$, $p<.05$] ve tek başına varyansın %2.3'ünü açıkladığı görülmektedir. Kişilerarası Öfke değişkenlerinin eklenmesiyle de HBKVaryansının %5 daha fazla açıklandığı bulunmuştur, $\Delta R^2=.05$, $\Delta F(4,631)=9.85$, $p<.05$. İT bileşeninin yordama gücü en yüksek değişken olduğu [$t(631)=5.97$, $p<.05$] ve varyansın %4'ünü açıkladığı görülmüştür. Suçluluk- Utanç değişkenleri, HBK'nin yordanmasına anlamlı bir katkı sağlamamaktadır, $\Delta R^2=.01$, $\Delta F(2,629) = 2.45$, $p>.05$.

İntihar Olasılığı Ölçeğinin Öfke boyutuna ilişkin hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre ise SPÇ bileşenlerinin, Öfke varyansının %28'ini açıkladığı görülmüştür, $\Delta R^2=.28$, $\Delta F(5,635)=28.13$, $p<.05$. Öfke'yi yordama gücü bakımından en etkili SPÇ bileşeninin İDY olduğu [$t(635)=-5.65$, $p<.05$] ve Öfke varyansının %4'ünü açıkladığı görülmüştür. Kişilerarası Öfke değişkenlerinin eklenmesiyle ise Öfke varyansının %22 daha fazla açıklandığı bulunmuştur, $\Delta R^2=.22$, $\Delta F(4,631)=57.35$, $p<.05$. Kişilerarası Öfke değişkenleri içinde yalnızca İT [$t(631)=12.31$, $p<.05$] Öfke'yi yordamada istatistiksel olarak anlamlıdır ve Öfke varyansının %14'ünü açıklamaktadır. Suçluluk ve Utanç değişkenlerinin, diğer tüm analizlerde olduğu gibi burada da bağımlı değişkenin yordanmasına istatistiksel olarak anlamlı düzeyde katkı sağlamadığı görülmüştür, $\Delta R^2=.00$, $\Delta F(2,629)=.53$, $p>.05$.

Katılımcıların yaşları ile intihar olasılığı, OBTV, HBKV ve Öfke düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson momentler çarpımı korelasyonu hesaplanmıştır. Buna göre, yaş ile İntihar Olasılığı ($r=.02$, $p>.05$), OBTV ($r=-.03$, $p>.05$), HBKV ($r=-.03$, $p>.05$), Öfke ($r=.04$, $p>.05$) değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür. Böylece katılımcıların intihar olasılıkları, olumsuz benlik ve tükenme, hayata bağlılıktan kopma ve öfke düzeylerinin yaşla birlikte değişmediği bulunmuştur.

Bağımlı değişkenlerin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmak için çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) kullanılmıştır. Analiz sonucunda çok değişkenli istatistik testi (Wilks'in lambdası=.99, $p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Böylece cinsiyetin dört bağımlı değişkenin birleşimine göre farklılık göstermediği görülmüştür. Daha sonra cinsiyet gruplarının bağımlı değişkenlere ayrı ayrı etkisine bakılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur. Burada da benzer şekilde bağımlı değişkenlerin öğrencilerin cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Ayrıca, tablodaki etki büyüklükleri de incelendiğinde cinsiyet farklılığının bağımlı değişkenlere bir etkisinin olmadığı da görülmektedir.

Tablo 2.

İntihar Olasılığı ve İntihar Olasılığı Alt Ölçekleri ve Cinsiyet Grupları için Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Bağımlı Değişkenler	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Etki Büyüklüğü
Cinsiyet	İntihar	80.01	1	80.01	.44	.00
	OBT	1.98	1	1.98	.03	.00
	HBK	15.91	1	15.91	1.17	.00
	Öfke	12.61	1	12.61	.94	.00
Hata	İntihar	115465.798	639	180.69		
	OBT	45960.112	639	71.93		
	HBK	8698.32	639	13.61		
	Öfke	8553.42	639	13.39		
Toplam	İntihar	115545.803	640			
	OBT	45962.087	640			
	HBK	8714.23	640			
	Öfke	8566.03	640			

Not. OBİ: Olumsuz Benlik ve Tükenme, HBK: Hayata Bağlılıktan Kopma.

Tartışma

Araştırmada elde edilen bulgular, SPÇ ve Kişilerarası Öfke değişkenlerinin İntihar Olasılığı'nı yordadığını göstermektedir. SPÇ'nin İntihar Olasılığı'nı manidar düzeyde yordadığı bulgusu, literatür ile paraleldir (Chang, 2002; D'Zurilla, Chang, Nottingham ve Faccini, 1998). Ayrıca İntihar Olasılığı'nın SPÇ'den farklı olarak Problem çözme becerileri tarafından yordanabildiğine dair bulgular da mevcuttur (Durak-Batıgün, 2002; Hisli-Şahin ve Durak-Batıgün, 2009; Hisli-Şahin, Onur ve Basım, 2008; Orbach, Bar-Joseph ve Dror, 1990; Zeyrek, Gençöz, Bergman ve Lester, 2009). Buna ek olarak, bu çalışmada SPÇ'nin intiharı yordamasına ilişkin elde edilen katsayıların ve açıklanan varyansın, D'Zurilla, Chang, Nottingham ve Faccini (1998) tarafından üniversite öğrencileri için bulunan değerlere oldukça yakın olması dikkat çekicidir. Bu doğrultuda, düşük sosyal problem çözme becerilerinin görüldüğü kişilerin intihar olasılıklarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu bulgu, intiharın önlenmesine yönelik çalışmalar açısından oldukça önemlidir.

SPÇ becerileri daha detaylı ele alındığında, ilgili literatürle de paralel olarak, POSY'nin İntihar Olasılığı'nı yordamada ilk sırada geldiği görülmüştür (D'Zurilla, Chang, Nottingham ve Faccini, 1998). İntihar Olasılığı'nı yordamada ikinci sırada gelen İDY ve bu boyutta yer alan ölçek maddeleri incelendiğinde, kişilerin problemlerini çözmede fazla düşünmeden ve dikkatsiz davrandıkları sonucuna varılabilmektedir. Bu durum ise kişilerin dürtüsellik düzeyleri ile ilişkilendirilebilir. İntihar ile dürtüsel davranışların ilişkisinin ortaya konduğu çalışmalar (Durak-Batıgün, 2002 ve 2004; Hisli-Şahin, Onur ve Basım, 2008) da dikkate alındığında bu sonucun beklendiği olduğu ileri sürülebilir. Buradan yola çıkarak, intiharın önlenmesine yönelik çalışmalarda, bireylerin probleme yaklaşımları ve dürtüsellik düzeylerinin de dikkate alınmasının, yapılan çalışmanın etkililiğini arttıracakı düşünülmektedir.

Kişilerarası Öfke değişkeninin İntihar Olasılığı'nı yordamadaki rolü, SPÇ'nin etkisi arındırıldıktan sonra da gözlenmiştir. Öfkenin intihar ile olan ilişkisi daha önce de pek çok çalışmada ortaya konmuştur (Durak-Batıgün, 2004; Ersoy, 2008; Hisli-Şahin ve Durak-Batıgün, 2009; Hisli-Şahin, Onur ve Basım, 2008; Stein, Apter, Ratzoni, Har-Even ve Avidan, 1998). Bu doğrultuda, kişilerarası alanda öfke düzeyleri yüksek olan ve bu öfkeleriyle baş edemeyen kişiler için intihar olasılığının, öfke düzeyleri düşük ve öfkesiyle baş edebilen bireylerden daha yüksek olduğu sonucuna varılabilir. Buna ek olarak, SPÇ becerilerinin yetersizliği neticesinde kişinin çözülememiş problemleriyle başbaşa kalması ve yaşadığı yoğun öfke birlikte ele alındığında, intihar olasılığının daha da arttığı düşünülebilir.

Kişilerarası Öfke değişkeni daha detaylı ele alındığında ise İT'nin intihar olasılığını yordamada ilk sırada geldiği görülmektedir. Bu durum kişilerin, ölümü, başkalarını cezalandırmak amacıyla düşünebileceği fikrini akla getirmektedir. Bu gibi durumlarda danışana, kişilerarası problemlerini çözmede ve bitirilmemiş işlerini bitirmede yardımcı olmanın İntihar Olasılığını azaltmada etkili olabileceği düşünülebilir. İDT ise intihar olasılığını en az yordayan öfke bileşenidir. İDT'nin kişinin içe yönelmiş öfke tepkilerine işaret ettiği ve Psikoanalitik kuramın açıklamaları (Odag, 2002) dikkate alındığında, intihar olasılığını yordama gücünün daha yüksek olması beklenebilir; ancak yordama gücü yüksek olmasa da, yine de bu bileşenin anlamlı bir yordayıcı olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Suçluluk ve Utanç düzeylerinin İntihar Olasılığı'nı yordama gücünün anlamlı bulunmaması ise dikkat çekicidir. Düşük SPÇ becerilerinin bir getirisi olarak kişilerarası alanda öfkenin yoğunluğu ya da ifade edilmesinin getirebileceği suçluluk ve utanç duygularının intihar olasılığı ile ilişkili olabileceği fikri akla gelse de, araştırmadaki sonuçlar bu düşünceyi desteklememektedir. İntihar ve utanç duyguları arasındaki ilişkinin ortaya konduğu çalışmalar (Kalafat ve Lester, 2000; Lester, 1997 ve 1998) da dikkate alındığında, elde edilen sonuçlar ilgi çekicidir. Bu farklılaşmanın nedeni Dost ve Yağmurlu'nun (2006) da vurguladığı gibi suçluluk ve utanç duygularının kültüre bağlı yapısı ya da araştırmalarda farklı ölçme araçlarının kullanılması olabilir.

Bulgular, SPÇ ve Kişilerarası Öfke değişkenlerinin katılımcıların OBT, HBK ve Öfke düzeylerini anlamlı derecede yordadığını göstermiştir. İntihar Olasılığı Ölçeği'nin alt ölçekleri olan OBT, HBK ve Öfke puanlarının bağımlı değişken olarak ele alındığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. İÖÖ, Şahin ve Durak-Batıgün (2000) tarafından gözden geçirildikten sonra yapılan çalışmalarda ölçek daima toplam puan açısından ele alınmıştır (Durak-Batıgün, 2002; Hisli-Şahin ve Durak-Batıgün, 2009; Hisli-Şahin, Onur ve Basım, 2008; Tuğcu, 2006). Literatürde intiharı farklı bileşenleri ile ölçen bu ölçeğin alt boyutlarının yordamasına dair bulguların olmaması nedeniyle, bu çalışmadan çıkan sonuçların oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

İntihar olasılığı, intihar davranışı ya da intihar girişimi gibi değişkenleri konu alan araştırmaların neredeyse tümünde bunların yaşla olan ilişkisi incelenmiştir. Bulgular, bazı yaş grupları için intiharın daha büyük bir risk olduğu ya da bazı gruplarda intihar vakalarının daha çok görüldüğü yönündedir (Bağlı, 2004; Durak-Batıgün, 2005; TÜİK, 2011). Ancak, sözü edilen çalışmalarda katılımcıların yaş aralığı oldukça geniştir. İntihar Olasılığı ile yaş arasında anlamlı bir

ilişki bulunmamış olan bu araştırmanın verileri ise yalnızca 18 ile 28 yaşları arasındaki bireylerden toplanmıştır. İlk bakışta yaş aralığı çok küçükmüş gibi görünmese de ortalama (21.37) ve standart sapma (1.44) dikkate alındığında, katılımcıların yaşlarının birbirlerinden çok farklı olmadığı görülmektedir. Bu nedenle intihar ve yaş arasında bir ilişki saptanmamış olması beklenmedik bir sonuç değildir. Benzer koşullarda ve benzer katılımcılarla yürütülen araştırmalarda da paralel sonuçlar elde edilmiştir. Zeyrek, Gençöz, Bergman ve Lester (2009) üniversite öğrencileri ile yürüttükleri çalışmalarında yaş ile intihar olasılığı arasındaki ilişkiyi incelemişler ve bu çalışmada da olduğu gibi iki değişken arasında anlamlı bir ilişki saptamamışlardır.

İntihar davranışının cinsiyete ile ilişkisini ele alan sayılamayacak kadar çok bulgu vardır (Davison ve Neale, 2004; D'Zurilla, Chang, Nottingham ve Faccini, 1998; Paracıkoğlu, Sayıl ve Özgüven, 2004; Rudd, 1989; Shneidman, Farberow ve Litman, 1970; TÜİK, 2011; Tüzün, 1997, Zeyrek, Gençöz, Bergman ve Lester, 2009). Bu çalışmaların bir kısmında, burada elde edilen bulgularla tutarlı olarak kadınlar ve erkekler arasında intihar olasılığı açısından fark olmadığı rapor edilmiştir (D'Zurilla, Chang, Nottingham ve Faccini, 1998; Gençtanırım, 2004; Rudd, 1989). Cinsiyetler arasında görülen bu benzerliğin olası nedeni, intihar olasılığını arttıracı stresli yaşam olayları açısından araştırma grubunun benzer yaşantılarının olması olabilir.

Sonuç

Sosyal problem çözme düzeyleri düşük ve kişilerarası öfke düzeyleri yüksek olan üniversite öğrencilerinin, intihar olasılıklarının daha yüksek olduğu ve sosyal problem çözme düzeyleri yüksek ve kişilerarası öfke düzeyleri düşük olan üniversite öğrencilerinin de intihar olasılıklarının daha düşük olduğu öne sürülebilir. Buna göre, intihar olasılığının, düşük sosyal problem çözmeye eşlik eden yüksek kişilerarası öfkenin görüldüğü bireylerde; yüksek sosyal problem çözmeye eşlik eden düşük kişilerarası öfkenin görüldüğü bireylerden daha yüksek olup olmadığını sınavan bir model önerilebilir.

Bu araştırmada elde edilen bulgular dikkate alınarak, intiharın önlenmesi için hazırlanan programlara, sosyal problem çözme becerilerinin geliştirilmesi ve kişilerarası alanda öfkenin doğru biçimde ifade edilmesini konu alan psiko-eğitsel programlar dahil edilebilir. Ayrıca üniversitelerin psikolojik danışma merkezlerine başvuran öğrencilerin intihar olasılıklarının belirlenmesinde, intihar ile ilgili soruların doğrudan sorulmasındansa, Sosyal Problem Çözme ve Kişilerarası Öfke ölçekleri kullanılarak bu değişkenlerin İntihar Olasılığı'nı yordama gücünden yararlanma yoluna gidilebilir.

Kaynakça

- Altındağ, A., Sır, A. ve Özkan, M. (2001). Türkiye’de intihar hızlarındaki değişimler (1974-1998). *Türkiye’de Psikiyatri*, 3 (2), 79-87.
- Bağlı, M. (2004). Batman intiharları bağlamında özgürlüğün ve geleneksel toplumsal yapının kentsel kurgusu. *Kriz Dergisi*, 12 (1), 21-40.
- Balkaya, F. ve Şahin, N. (2003). Çok Boyutlu Öfke Ölçeği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 14 (3), 192-202.
- Baltaş, A. ve Baltas, Z. (1997). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bilge, F. (1996). *Danışandan hız alan ve bilişsel yaklaşımlarla yapılan grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin kızgınlık düzeyleri üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Chang, E. C. (2002). Predicting suicide ideation in an adolescent population: Examining the role of social problem solving as a moderator and mediator. *Personality and Individual Differences*, 32 (7), 1279-1291.
- Davison, G. C. & Neale, J. M. (2004). *Anormal Psikolojisi* (Çev: İ. Dağ). Ankara: Türk Psikologlar Derneği.
- Dora, S. (2003). *Sosyal Problem Çözme Envanterinin (revize edilmiş formu) Türkçeye uyarlaması, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Dost, A. ve Yağmurlu, B. (2006). Suçluluk ile utanç duygularının kavramsallaştırılmasına ilişkin sorunlar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 9 (17), 37-52.
- Durak-Batıgün, A. (2002). *Gençler ve intihar: diğer yaş gruplarıyla farklılaşan özellikler*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Durak-Batıgün, A. (2004). İntihar ile ilgili bazı değişkenler: Öfke/saldırganlık, dürtüsel davranışlar, problem çözme becerileri, yaşamı sürdürme nedenleri. *Kriz Dergisi*, 12 (2), 49-61.
- Durak-Batıgün, A. (2005). İntihar olasılığı: Yaşamı sürdürme nedenleri, umutsuzluk ve yalnızlık açısından bir inceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16 (1), 29-39.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2013). Suicide rates. http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/suicideprevent/en/ adresinden 21 Mayıs 2013 tarihinde indirilmiştir.
- D’Zurilla, T. J. & Goldfried, M. R. (1971). Problem solving and behavior modification. *Journal of Abnormal Psychology*, 78 (1), 107-126.
- D’Zurilla, T. J., Chang, E. C., Nottingham IV, E. J. & Faccini, L. (1998). Social-problem solving deficits and hopelessness, depression and suicidal risk in college students and psychiatric inpatients. *Journal of Clinical Psychology*, 54 (8), 1091-1107.
- D’Zurilla, T. J., Nezu, A. M. & Maydeu-Olivares, A. (2004). Social problem solving: Theory and assessment. In E.C. Chang, T.J. D’Zurilla, & L.J. Sanna (Eds.), *Social problem solving: Theory, research, and training* (pp.11-27). Washington, D.C.: American Psychological Association.
- Ersoy, E. (2008). *Yatarak tedavi gören psikiyatri hastalarında intihar eğilimi ile ilişkili özellikler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Eskin, M. (2003). *İntihar*. Ankara: Çizgi Tıp Yayınevi.
- Gençtanırım, D. (2004). *Ergenlerde intihar olasılığının yordanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Hisli-Şahin, N., Onur, A. ve Basım, N. (2008). İntihar olasılığının öfke, dürtüsellik ve problem çözme becerilerindeki yetersizlik ile yordanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23 (62), 79-92.

- Hisli-Şahin, N. ve Durak-Batıgün, A. (2009). Lise ve üniversite öğrencilerinde intihar riskini belirlemeye yönelik bir modelin sınanması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20 (1), 28-36.
- Kalafat, J. ve Lester, D. (2000). Shame and suicide: A case study. *Death Studies*, 24, 157-162.
- Lester, D. (1997). The role of shame in suicide. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 27 (4), 352-361.
- Lester, D. (1998). The association of shame and guilt with suicidality. *Journal of Social Psychology*, 138 (4), 535-553.
- Maydeu-Olivares, A. ve D'Zurilla, T. J. (1996). A factor-analytic study of the Social Problem-Solving Inventory: An integration of theory and data. *Cognitive Therapy and Research*, 20 (2), 115-133.
- Odağ, C. (2002). *İntihar: Tanım-kuram-sağaltım*. İzmir: Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları.
- Orbach, I., Bar-Joseph, H. & Dror, N. (1990). Styles of problem solving in suicidal individuals. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 20 (1), 56-64.
- Özgülven, İ. E. (1992). Üniversite öğrencilerinin sorunları. *H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 1-13.
- Paracıkoğlu, V., Sayıl, I. ve Özgülven, H. D. (2004). Ankara'da intihar girişimleri üzerine bir izleme çalışması: Dünya Sağlık Örgütü-Avrupa çok merkezli intihar davranışı izlem çalışması sonuçları. *Kriz Dergisi*, 12 (2), 1-17.
- Range, L. M., MacIntyre, D. I., Rutherford, D., Billie, S., Payne, B., Knott, E., Brown, M. & Foster, C. L. (1997). Suicide in special populations and circumstances: A review. *Aggression and Violent Behavior*, 2 (1), 53-63.
- Rudd, M. D. (1989). The prevalence of suicidal ideation among college students. *Suicide and Life Threatening Behavior*, 19 (2), 173-183.
- Savaşır, I. ve Şahin, N. (1997). *Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Shneidman, E. S., Farberow, N. L. ve Litman, R. L. (1970). *The psychology of suicide*. New York: Science House.
- Soykan, Ç. (2003). Öfke ve öfke yönetimi. *Kriz Dergisi*, 11 (2), 19-27.
- Stein, D., Apter, A., Ratzoni, G., Har-Even, D. & Avidan, G. (1998). Association between multiple suicide attempts and negative affects in adolescents. *Journal of the American Academy of Child Adolescent Psychiatry*, 37 (5), 488-494.
- Şahin, N. H. ve Batıgün, A. D. (2000). *İntihar olasılığı ve yaşamı sürdürme nedenleri*. Yayınlanmamış çalışma.
- Tangney, J., Wagner, P., Fletcher, C. & Gramzow, R. (1992). Shamed into anger? The relation of shame and guilt to anger and self-reported aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62 (4), 669-675.
- Tangney, J. P., Wagner, P. & Hill-Barlow, D. (1996) Relation of shame and guilt to constructive versus destructive responses to anger across the lifespan. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 797-809.
- Tangney, J. P. & Dearing, R. L. (2004). *Shame and guilt*. New York: Guilford Press.
- Temel, D. (2008). *The role of perceived social problem solving, narcissism, self-esteem and gender in predicting in aggressive behaviors of high school students*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

TUİK (2011). *Türkiye İstatistik Kurumu intihar istatistikleri*.

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=23 adresinden 21 Mayıs 2013 tarihinde indirilmiştir.

Tuğcu, H. (2006). Çeşitli faktörlere göre intihar olgusu çalışması. *Kriz Dergisi*, 14 (2), 17-21.

Tüzün, Z. (1997). *Life events, depression, social support systems, reasons for living and suicide probability among university students*. Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Zeyrek, E. Y., Gençöz, F., Bergman, Y. & Lester, D. (2009). Suicidality, problem-solving skills, attachment style, and hopelessness in Turkish students. *Death Studies*, 33 (9), 815-827.